

***THE MANAGEMENT OF ROMANIA'S COMMUNICATION WITH GERMANY, ITALY
AND THE USSR IN THE CONTEXT OF OCTAVIAN GOGA'S GOVERNMENT
(1937-1938)***

**Cristian Alexandru Boghian, Research Assistant, PhD Student, "Ștefan cel Mare"
University of Suceava,**

Abstract: Towards the end of the 1930s, in an European context full of turmoil and increasing fear of military confrontation, Romania found itself between two totalitarian walls slowly closing in, a German-Italic one building up from the West and a Soviet one rising from the East. The "lesser evil" was an understatement when it came to choosing sides, as both blocks might have proven to be bad choices in the end. The Goga-Government, through its moderate nationalist activity (compared to the much more radical program announced in their election campaign) and the voices of its leaders, tried to communicate a hybrid message of "multiple friendships" by not abandoning traditional alliances, slightly reaching out to the Fascist and Nazi regimes while at the same time trying to appease and not upset the U.S.S.R.. This paper analyses the way Goga's cabinet managed the delicate relations with the two totalitarian blocks, both with opposing ideologies, in a "creative" approach by avoiding to clearly "choose one side" – a risky and ultimately dangerous path..

Keywords: Goga Government, management of international relations, Fascist Italy, Nazi Germany, the U.S.S.R.

Către sfârșitul anilor 1930, într-un context european tulbure caracterizat printr-o teamă crescătoare față de confruntare militară, România a ajuns la mijloc între două ziduri totalitare care se apropiau încet, și anume unul germano-italic venind din vest și unul sovietic răsărind din est. „Răul cel mai mic” era o afirmație fără prea multă bază când venea vorba de alegerea unei anume părți, din moment ce ambele blocuri puteau fi alegeri neinspirate în cele din urmă. Guvernul Octavian Goga, prin activitatea sa naționalistă moderată (comparată cu mult mai radicalul program din campania electorală), și vocile liderilor săi, a încercat să comunice un mesaj hibrid de „prietenii multiple” prin păstrarea vechilor alianțe, începând relații de amicitie (dar nu prietenie) cu regimul fascist și cel nazist în timp ce se încerca liniștirea URSS-ului. Autori precum Andreas Hilgrubber, Rebecca Haynes, Ioan Chiper, Vitalie Văratie, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc, Emilian Bold, Răzvan Ovidiu Locovei au contribuit la cercetarea problemelor acestui context, pentru totalitarismul de dreapta cât și cel de stânga. Folosind de surse primare din cadrul Serviciului Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București, precum și lucrările autorilor menționați anterior, acest articol analizează cum a gestionat cabinetul lui Goga relațiile delicate cu cele două blocuri totalitare, ambele cu ideologii opuse, printr-o abordare „creativă” și anume aceea de a nu alege în mod clar vreo alianță – o cale riscantă și în final periculoasă.

Guvernului Goga i-a fost acordată destul de multă atenție internațională chiar de la numirea în funcție, multe cercuri diplomatice crezând că România se va alătura Italiei și Germaniei, astfel periclitând și relațiile cu U.R.S.S., în ciuda asigurărilor repetate ale guvernului de menținere a alianțelor tradiționale cu Franța și Marea Britanie¹.

¹S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 26/1937, f. 1-3 și fond *Ministerul de Interne. Diverse*, dosar 10/1937, f. 98-152

Germania și Italia

În timp ce o parte a jurnaliștilor și diplomaților germani priveau guvernul naționalist și măsurile sale într-o lumină favorabilă, cum de altfel și Goga vorbea despre relații amicale cu Germania, alții afirmau că guvernarea este o dezamăgire, fiindcă nu și-a putut pune în practică inițiativele radicale așteptate².

Pentru a înțelege această reacție este nevoie să trecem în revistă raporturile româno-germane. În ciuda plecării lui Nicolae Titulescu de la șefia Ministerului de Externe și declarației urmașului acestuia, Victor Antonescu, conform căreia se dorea întărirea graduală a relațiilor dintre România și Al Treilea Reich, cuplate de o reală consolidare a acestora din punct de vedere economic, din punct de vedere politic nu s-a remarcat vreo îmbunătățire. Totuși, un semnal pozitiv venit din partea României l-a constituit formarea guvernului lui Octavian Goga, cunoscut pentru pozițiile sale progermane, antibolșevice, mare nostru poet fiind și apropiat al Oficiului de Politică Externă al N.S.D.A.P., condus de Alfred Rosenberg.³ De altfel, chiar din ultima zi a anului 1937, Istrate Micescu⁴ s-a hazardat în a informa cercurile diplomatice germane de faptul că România intenționa să inițieze legături de durată cu Germania și Italia – declarații ulterior temperate de intervențiile lui Carol al II-lea – ministrul german de la București nefiind oricum încrezător în declarațiile ministrului nostru de Externe⁵.

Entuziasmul lui Micescu a fost întrecut doar de cel al lui Goga, care l-a primit în audiență pe Wilhelm Fabricius, ministrul german la București, la scurt timp după numirea sa în fruntea guvernului, tot în ziua de 31 decembrie 1937. Premierul român l-a asigurat pe Fabricius că România dorește să încheie un tratat de prietenie cu Germania, este hotărâtă să nu realizeze vreun acord cu U.R.S.S. și în același timp vrea să păstreze legăturile tradiționale cu Franța și chiar să le întărească pe cele cu Marea Britanie⁶. Goga a ținut să și-l apropie pe Fabricius fiindcă cel din urmă era relativ neîncrezător în capacitatea „revoluționară” de dreapta pe care o avea Partidul Național Creștin, calificând acțiunea regelui drept una coordonată împotriva Gărzii de Fier⁷.

Pe lângă telegramele trimise în Franța și Marea Britanie, Octavian Goga nu a ezitat să trimită și una lui Hitler, în care își afirma „voința neclintită de a întreține bune și cordiale raporturi cu Germania, crezând de la început că o perfectă revenire la normal nu poate decât să avantajeze interesele celor două țări. Această dorință, întemeiată și pe un sentiment de amicitie reciprocă, o socotesc cu atât mai realizabilă, cu cât am avut onoarea să fiu împărtășit personal de concepția echitabilă a Excelenței Voastre asupra legăturilor firești dintre cele două țări și asupra drepturilor de viață ale României, care, sprijinită pe justificarea imprescriptibilă a

²S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 28/1937, f. 1-4, dosar 33/1938, f. 227-228, 241, 983, dosar 58/1936, f. 86, fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 9/1938, f. 10-11, 15-16, și fond *Nicolae Caranfil*, dosar 465, f. 26

³ Andreas Hillgruber, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile româno-germane. 1938-1944*, București, Editura Humanitas, 1994, p. 45

⁴Ministrul de Externe al României în guvernul Octavian Goga.

⁵Rebecca Haynes, *Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 50

⁶ Ioan Chiper, *România și Germania nazistă. Relațiile româno-germane între comandamente politice și interese economice (ianuarie 1933 – martie 1938)*, București, Editura Elion, 2000, p. 237

⁷*Ibidem*, p. 239

principiului național, și-a tras hotarele ei actuale⁸. Hitler nu i-a răspuns lui Goga, însă l-a trimis pe Fabricius să-i trimită mulțumirile pentru acea telegramă⁹. Mai mult, Hitler va califica numirea guvernului român drept „primul eveniment fericit al anului acesta” (1938 – *n.n.*)¹⁰. De altfel, presa germană, deși inițial și-a menținut satisfacția cu privire la numirea lui Goga la un nivel redus, ulterior și-a manifestat-o hotărât favorabil, dedicând ample spații noului guvern român¹¹.

Profitând de faptul că dintre cele două grupări sprijinite de N.S.D.A.P., Partidul Național Creștin se afla acum la putere și nu Garda de Fier, Octavian Goga a mers până într-acolo încât i-a solicitat Germaniei, prin Fabricius, să înceteze orice finanțare a legionarilor. El a motivat că nu este normal ca Al Treilea Reich să ajute „un partid de dreapta contra altui partid de dreapta”, printre altele menționând că gardiștii au primit 17000 de kg de materiale de propagandă din Germania – ancheta făcută de von Neurath dezmințind această afirmație¹².

De altfel, premierul și ministrul de externe român au informat Germania cu privire la politica externă a țării, prin intermediul ministrului român de la Berlin, Nicolae Petrescu Comnen, la 14 ianuarie 1938. Comnen a precizat că „guvernul nostru este încredințat că în dezvoltarea acestei evoluții amicale, Germania nu îi va cere nici abandonarea alianțelor și amicițiilor actuale, nici luarea unei atitudini ostile față de Rusia (și că – *n.n.*) (...) guvernul nostru va căuta să dezvolte tot mai mult relațiile economice cu Germania, ținând seama de legile geopolitice și de economiile noastre complementare.” Este lesne de înțeles că aceste declarații ale ministrului român au încântat pe omologul său german¹³.

Totuși, amploarea scăzută a măsurilor de dreapta promise de cabinetul Goga au dezamăgit Berlinul, Fabricius transmițându-i Führerului că guvernul național-creștin avea zilele numărate datorită crizei financiare ce pusese stăpânire pe țara noastră, aceasta fiind un continuator al aceluiași sistem democratic, menținând de asemenea și relațiile externe tradiționale în maniera lui Titulescu (ultima declarație făcută de Garda de Fier și adoptată de ministrul german)¹⁴. După demiterea lui Goga, presa germană (puternic influențată de stat) a primit cu insatisfacție temporară acest eveniment explicându-l ca urmare a presiunilor Franței, ulterior speranțele de colaborare cu „Noul Regim” fiind aduse din nou pe agendă¹⁵.

Din Italia, presa a exagerat inițial puternic înclinațiile fasciste ale guvernului (alarmând diplomații francezi și britanici, dând speranțe de colaborare celor italieni). În ciuda declarațiilor limitate la prietenie ale regelui și a lui Goga, Italia a devenit și ea dezamăgită de guvern și a început să-și pună speranțele în legionari¹⁶ - la fel cum a procedat și Germania. Ce fel de management al relațiilor italo-române a putut genera o asemenea reacție și atitudine?

Dacă în cazul Germaniei relațiile nu ar fi putut întâmpina vreun obstacol politic major, în privința Italiei putem vorbi de un *nod gordian* al managementului relațiilor internaționale greu

⁸S.A.N.I.C., fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presă internă*, dosar 379/1938, f. 17

⁹RebeccaHaynes, *op. cit.*, p. 51

¹⁰Aurelian Chistol, *op. cit.*, p. 410

¹¹*Ibidem*, p. 407

¹²Ioan Chiper, *op. cit.*, p. 234

¹³Aurelian Chistol, *op. cit.*, p. 408

¹⁴Ioan Chiper, *op. cit.*, p. 239

¹⁵*Ibidem*, pp. 241-242

¹⁶S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 25/1937, f. 124, dosar 33/1938, f. 335, dosar 79/1937, f. 3-6, dosar 101/1938, f. 1-3, dosar 108/1938, f. 1-8 și fond *Ministerul de Interne. Diverse*, dosar 10/1937, f. 83

de tranșat. Deși în 1926 odată cu semnarea tratatului de ajutor reciproc raporturile româno-italiene păreau că se îndreptau într-o direcție favorabilă, ele au fost umbrite de tratatul de alianță italo-maghiar din 1934, făcând ca acordul cu românii să-și piardă valabilitatea. În contextul ascensiunii Germaniei și politiciii de appeasement a Franței și Marii Britanii față de Hitler și Mussolini, Nicolae Titulescu a pledat vehement și aproape singular pentru sancționarea Italiei, ca urmare a ocupării Abisiniei de către acesta. Drept urmare, relațiile româno-italiene au intrat într-o pantă descendentă acută, Mussolini ajungând să sprijine revizionismul maghiar împotriva integrității teritoriale românești. De altfel, demiterea lui Titulescu nu a ameliorat relațiile italo-române, care au continuat să decadă și ca urmare a faptului că ministrul român de la Roma a demisionat, iar autoritățile de la București au lăsat vacant locul acestuia, nenumind pe altcineva. Interimarul român, NotiConstantinide remarcă că la Roma, cauza revizionistă maghiară ocupa un loc de cinste, românii nefiind în grațiile fasciștilor¹⁷. Cu toate acestea, și datorită afinităților declarate pro-italiene ale lui Goga, noul cabinet național-creștin de la București a reaprins speranța la Roma.

Călduroasa telegrama trimisă Ducelui de Goga făcea trimitere la o potențială amiciție între cele două țări, însă păstra un nivel rezervat: „dorind să fixez starea mea sufletească și programul meu de acțiune politică în raport cu legăturile dintre cele două țări, rog pe excelența Voastră să primească asigurarea dorinței mele nestrămutate de a realiza o caldă și cordială amiciție. (...) Poporul românesc – intrat recent în drepturile firești ale misiunii sale istorice, păstrând în conștiința lui pururi nealterate impulsurile descendenței romane – a urmărit cu admirație neștirbită evoluția Italiei noi în toate fazele ei de strălucire (...)”¹⁸. Răspunsul lui Mussolini a venit prompt: „primesc cu vie simpatie declarațiile Excelenței Voastre în ce privește raporturile dintre cele două țări ale noastre, raporturi pe care și eu doresc să le văd stabilite pe baza unei cordiale și leale prietenii. (...) aducându-mi aminte de întâlnirile noastre personale, vă trimit expresia considerației mele și cordialul meu salut”¹⁹.

După cum am menționat mai sus, presa italiană a manifestat un entuziasm euforic exagerat față de presupusele intenții ale noului guvern, puțin bazat pe realitățile politice²⁰, una din sursele sale de optimism fiind Legația Italiană de la București, condusă de Ugo Sola – diplomat cu care Goga întreținuse legături strânse. Diplomatul român la Roma, Constantinide, luând inițiativa de a proba acest optimism în rândul oficialilor din Peninsula, a descoperit că tonul general era mai degrabă unul sceptic și că aceștia deși sunt bucuroși de venirea la putere a noului guvern și de perspectivele unor legături mai strânse, nu se așteaptă la schimbări fundamentale²¹.

În privința problemei lipsei unui ministru plenipotențiar la Roma – problemă care, dacă rezolvată, ar fi deteriorat semnificativ relațiile cu Franța și Marea Britanie – a fost abordată și de Istrate Micescu în convorbirea sa cu Ugo Sola. Potrivit unui jurnalist francez, România era gata să trimită un ministru la Roma care va recunoaște suveranitatea Italiei asupra Etiopiei.

¹⁷Noti Constantinide, *Valiza diplomatică. 1890-1940*, Editura Libra, București, 2002, pp. 158-159

¹⁸S.A.N.I.C., fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presă internă*, dosar 379/1938, f. 16

¹⁹*Ibidem*, f. 16-17

²⁰Pe lângă exagerări potrivit cărora noul guvern a trimis telegrame doar reprezentanților Italiei, și că Micescu l-a primit în audiență doar pe Ugo Sola și că România a decis recunoașterea imediată a Imperiului Italian, se menționa ca litere mici, în ultimele pagini că guvernul constituțional de la București nu a schimbat nimic din orientarea sa pe plan extern. Vezi S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 108/1938, f. 2-3

²¹S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 108/1938, f. 1-8

Această intenție a guvernului român este amintită și de Constantin Argetoianu în însemnările sale²².

Dacă la nivel oficial, raporturile s-au menținut la un nivel de cordialitate relativ firească, ele au fost marcate totuși, la nivel *semi-neoficial*, de o excursie făcută de un grup de 1500 de legionari și simpatizanți ai acestora, în frunte cu Mihail Manoilescu, la Roma, timp de 10 zile. Deși Legația română din Cetatea Eternă i-a întâmpinat pe aceștia doar ca niște simpli turiști și nu ca o delegație oficială din partea statului român, autoritățile precum și presa italiană i-au oferit o atenție deosebită. Vizita lor s-a remarcat prin depuneri de coroane, primirea unei bucăți din Forul lui Traian, primirea a câtorva din ei de către Mussolini, dejunuri, discursuri reciproce entuziaste - remarcându-se intervențiile lui Manoilescu potrivit cărora adevăratele legături cu Italia vor lua naștere în urma unui nou guvern legionar, în cadrul căruia senatorul român va ocupa un loc important²³.

Cu toate acestea, declarațiile oficiale ale lui Goga și Micescu precum și ale regelui Carol al II-lea (care a început să fie văzut de presa italiană ca principal responsabil de politica externă a României) care reafirmau vechile alianțe și caracterul democratic al guvernului au dezamăgit cercurile diplomatice italiene, iar după plecarea celor 1500 de turiști români din Italia, presa din Peninsula a încetat să mai acorde atenție României²⁴. De altfel, conferința Italo-Austro-Ungară, desfășurată în Ungaria, între 10 și 12 ianuarie 1938 a readus în prim-plan problema revizionismului maghiar în relațiile italo-române, ministrul român de la Budapesta, Raoul Bossy sugerând contelui Ciano că România nu poate face concesii ungarilor, și că „pentru noi, drumul României la Roma este direct, fără oprire în Budapesta”²⁵.

Deziluzia italienilor privind o schimbare foarte favorabilă în privința raporturilor cu România a fost alimentată și de măsurile antisemite luate de acesta, care au provocat îngrijorare în Italia, unde de altfel această minoritate, deși număra doar 100.000 suflete, era prezentă semnificativ în marea industrie, comerț, politică, universități²⁶. De altfel, demiterea guvernului Goga nu produs surprindere și nu a generat vreun interes deosebit în cercurile oficiale italiene.

U.R.S.S.

Cu toate că diplomația românească s-a zbatut să normalizeze relațiile cu Uniunea Sovietică de la unirea democratică a Basarabiei, un guvern naționalist perceput ca unul cu simpatii italo-germane era un pas înapoi în această direcție. Deși a existat o atitudine inițială neutră față de guvernul Goga, venind din partea ambasadorului sovietic, ulterior, pe măsură ce cabinetul și-a inițiat politicile naționaliste, Ostrovski a declarat că țara sa și-a pierdut orice speranță de „bolșevizare a României” sau pentru semnarea unui acord similar celui cu Cehoslovacia²⁷. De asemenea, se pare că U.R.S.S.-ul dorea să readucă în discuție „chestiunea Basarabiei”, conform unor documente, amenințând că își „va lua mână liberă în Basarabia”, ignorând orice

²²S.A.N.I.C., fond *Nicolae Caranfil*, dosar 465, f. 36 și Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice, vol. IV, 1 ianuarie 1938-30 iunie 1938*, Editura Machiavelli, București, 2002, p. 56

²³S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 1/1938, f. 9-10, dosar 108/1938, f. 3-4

²⁴S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 108/1938, f. 4-7

²⁵Apud Aurelian Chistol, *op. cit.*, pp. 421-423

²⁶S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 5/1938, f. 20

²⁷S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 58/1936, f. 86 și dosar 67/1938, f. 21, și dosar 79/1937, f. 2 și fond *Ministerul de Interne. Diverse*, dosar 10/1937, f. 90-91

tratate anterioare²⁸. Zvonuri de presă conform cărora trupe sovietice se aliniau la graniță s-au dovedit a fi false²⁹ însă au creat îngrijorare. Goga a declarat că deși antisemitismul guvernului său e o formă de anti-bolșevism (fiindcă numeroși agitatori comuniști din România erau evrei), asta nu împiedica ca România să aibă relații de bună vecinătate și prietenie cu U.R.S.S., indiferent de politicile cabinetului său³⁰.

În spatele atitudinilor menționate mai sus se ascunde un întreg ansamblu de complexități diplomatice în ceea ce privește managementul relațiilor cu U.R.S.S.. Din nou, ca și în cazul relațiilor cu alte state, înlăturarea lui Nicolae Titulescu nu a rămas fără urmări în privința raporturilor româno-sovietice, acestea erodându-se treptat de la proiectul blocat de asistență mutuală. De altfel, eșecul negocierilor pe marginea acestui acord rezidau, pe de-o parte, în refuzul recunoașterii suveranității României asupra Basarabiei de către sovietici și pe de altă parte rezervele Bucureștiului în a fi de acord cu tranzitarea teritoriului țării noastre de către trupele sovietice în cazul unei agresiuni germane în Cehoslovacia. În a doua parte a celei de-a patra decade a secolului XX, U.R.S.S.-ul începuse să învinuiască România de neglijarea Înțelegerii Balcanice și Micii Înțelegeri, coordonându-și politica externă alături de cea a Poloniei, iar venirea la guvernare a Partidului Național Creștin a reprezentat ocazia perfectă pentru sovietici de a acuza țara noastră că alunecă spre fascism³¹.

Presa sovietică și-a început atacurile împotriva țării noastre, calificând noul guvern al lui Octavian Goga drept unul neparlamentar, neconstituțional, fascist, hitlerist, că acesta va organiza batalioane fasciste de peste 200.000 de oameni și că orientarea externă a acestuia va distruge raporturile liniștite cu U.R.S.S.-ului existente până atunci³².

Cu ocazia întrevederii din 5 ianuarie 1938 dintre premierul român și ministrul plenipotențiar sovietic la București, Mihail Ostrovski, Goga a încercat să-l asigure pe acesta de faptul că alianțele tradiționale ale României rămân neschimbate, politica externă a țării fiind îndrumată de regele Carol al II-lea. Ostrovski aducea la cunoștința lui Goga punctul de vedere al U.R.S.S.-ului care „ar dori să mențină relații de bună vecinătate cu România, mai ales având în vedere că și până în prezent au rămas o serie de chestiuni litigioase, nelichidate încă, între ambele state și a căror lichidare va depinde de atitudinea ce va fi luată de România față de Uniunea Sovietică”, ce „va lua o atitudine de expectativă, dorind să verifice în ce măsură actele guvernului actual vor corespunde asigurărilor sale verbale”. Goga l-a întrebat pe ministrul rus la ce chestiuni litigioase încă nelichidate se referă, primind următorul răspuns: „dacă cu toate asigurările date, vom observa că România trece la acte dușmănoase față de Uniunea Sovietică, avem în rezervă o mulțime de mijloace pentru a răspunde cu tărie la orice act dușmănos (...) este cert că Uniunea Sovietică poate trăi foarte bine și fără Basarabia și ar putea în orice moment să cedeze această provincie în mod definitiv României. Dar (...) reluând relațiile normale cu România, Litvinov a prevăzut că nu întotdeauna dl. Titulescu va fi la putere și că pentru Uniunea Sovietică va fi mult mai bine dacă va avea în

²⁸S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 4/1938, f. 3, și fond *Ministerul Propagandei Naționale. Informații*, dosar 676/1938, f. 11

²⁹S.A.N.I.C., fond *Direcția generală a Poliției*, dosar 10/1938, f. 23-24

³⁰S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Oficiale*, dosar 58/1936, f. 85 și fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 9/1938, f. 17-18

³¹Aurelian Chistol, *op. cit.*, 448-449 și Emilian Bold, Răzvan Ovidiu Locovei, *Relații româno-sovietice (1918-1941)*, Iași, Editura Demiurg, 2008, p. 237-238

³²Aurelian Chistol, *op. cit.*, p. 451

jocul său un atu mai mult, care ar putea fi jucat în cazul unor fluctuații prea mari, așa de obișnuite în politica externă a României³³. Ostrovski a continuat tonul agresiv chestionându-l pe Goga în legătura cu declarațiile sale din 8 noiembrie 1937, care se dovedeau antisovietice și potrivit cărora în cazul accederii la guvernare, P.N.C. anunța aderarea României la Pactul Anti-Comintern pe o platformă comună antisovietică cu Polonia. Goga a dezmințit aceste acuzații, motivând că „una este partidul în opoziție și alta este partidul la putere”, că „ar trebui să fii nebun ca, român fiind, să cauți relații proaste cu U.R.S.S.” și că acordul cu Polonia era unul defensiv³⁴.

Alături de Goga, și Micescu s-a întâlnit cu ministrul sovietic la București, chiar din 30 decembrie 1937, ministrul Afacerilor Externe român asigurându-l că „politica externă a României (...) nu va fi politica Partidului Național Creștin, ci va fi politica condusă personal de M.S. Regele, deci va fi politica Țării” și că „relațiile dintre România și Uniunea Sovietică trebuie să rămână pe bază de bună vecinătate, ca și până în prezent”³⁵. De altfel, Ostrovski a avut o întâlnire și cu ministrul român de Interne, Armand Călinescu motivând că guvernul „parlamentar a lui Goga, (este – *n.n.*) ca ultimă barieră împotriva Gărzii de Fier și pentru salvarea monarhiei” – aceste declarații nefiind totuși suficiente pentru Ostrovski³⁶.

Unul din evenimentele ce va marca managementul relațiilor româno-sovietice din perioada guvernării Goga a fost rechemarea ministrului sovietic de la București, Mihail Ostrovski. Acesta motiva lui Grigore Gafencu că rechemarea sa se bazează exclusiv în urma cererii sale deoarece „fiind evreu nu poate reprezenta cu folos interesele patriei sale pe lângă un guvern antisemit, dar și anticomunist sau mai precis antisovietic; (...) că toate declarațiile așa zis *prosovietice* ale acestui guvern nu sunt sincere și se află într-o contradicție directă cu faptele sale și că, după datele sale, România nu va mai fi o țară democratică, ci se va fasciza repede, aderând la Axa Roma-Berlin, la Pactul Anticomintern etc”³⁷.

Ostrovski declara, argumentând rechemarea sa, că „membrii responsabili ai guvernului actual și-au însușit față de U.R.S.S. o tactică de tăcere absolută, încât se pare că U.R.S.S.-ul nu mai există pentru România. În același timp presa românească de dreapta (...) a început o campanie violentă împotriva U.R.S.S.-ului și chiar contra Legației Sovietice din București³⁸. Concomitent, presa de la Moscova își continua agresiv atacurile la adresa țării noastre și la așa numitul guvern „fascist” a lui Goga care „a venit la putere cu ajutorul și cu concursul activ al Germaniei hitleriste”, unul din ziar incluzând în paginile sale o hartă a U.R.S.S. ce cuprindea și Basarabia³⁹.

De altfel, atașatul de presă de la Legația sovietică de la București, Vladimir Bodrov, continuând tonul amenințător al lui Ostrovski și al presei sovietice declara că dacă Ostrovski va fi rechemat și ca dacă la Liga Națiunilor nu se va ajunge la soluții satisfăcătoare cu privire la așa-numitele chestiuni nelichidate între România și U.R.S.S., Uniunea Sovietică „va lua atitudinea unei acțiuni directe” și în „caz de încăpățănare neexplicabilă din partea României,

³³S.A.N.I.C., fond *Direcția generală a Poliției*, dosar 113/1938, f. 16-18

³⁴Vitalie Văratîc, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc, *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003, pp. 175-178, documentul 79

³⁵S.A.N.I.C., fond *Direcția generală a Poliției*, dosar 113/1938, f. 15

³⁶Vitalie Văratîc, Dumitru Preda, Stelian Obiziuc, *op. cit.*, pp. 178-180, documentul 80

³⁷S.A.N.I.C., fond *Direcția generală a Poliției*, dosar 10/1938, f. 47

³⁸S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 9/1938, f. 17-18

³⁹Aurelian Chistol, *op. cit.*, pp. 456-467

va fi vorba de pierderea nu numai a Basarabiei, dar și a Dobrogei și a unei părți din Transilvania”. La final Bodrov concluziona că „Eu personal nu înțeleg cine are interes să strice relațiile de bună vecinătate între România și Uniunea Sovietică. Inițiativa, în orice caz, vine nu din Uniunea Sovietică, ci din România”⁴⁰. Pe lângă toate aceste semnale agresive venite mai mult din partea Moscovei și/sau a reprezentanților ei la București, s-a adăugat și zvonul potrivit căruia U.R.S.S. avertizase guvernul român în legăturile cu măsurile sale antisemite și că în cazul în care nu s-ar fi respectat drepturile minorităților în Basarabia, Moscova va lua în considerare o acțiune directă „iar dacă va fi nevoie, va uza și de alte mijloace”⁴¹.

În privința rechemării lui Ostrovski, potrivit unor documente și unele însemnări de jurnal aceasta era legată cu unele probleme pe care le avea ministrul sovietic de la București cu autoritățile de la Moscova, care i-ar fi sechestrat familia⁴². Totuși, la un dejun oferit de Goga cu ocazia plecării sale, Ostrovski și-a schimbat tonul agresiv într-unul diplomatic apreciind că „nicio agresiune nu e justificabilă și că stâlpii de frontieră sunt păzitorii păcii”⁴³. Înainte de a părăsi România pe 3 februarie 1938, Ostrovski a susținut un discurs diferit în fața personalului Legației Sovietice din București, declarând că „nici altceeva nu va sări în ajutorul României în caz că vom ocupa Basarabia, deoarece lumea întregă știe că juridicește Basarabia ne aparține și poate fi ocupată de noi, devenind astfel teatrul războaielor internaționale în această parte a Europei”⁴⁴. De altfel, Ostroswki, odată ajuns în U.R.S.S., a fost arestat, judecat și închis într-un lagăr de reeducere, unde a și murit⁴⁵.

Cu ocazia rechemării lui Ostrovski, guvernul Goga a rechemat și pe ministrul nostru plenipotențiar Edmond Ciuntu de la Moscova pe 26 ianuarie 1938. Imediat Bucureștiul a cerut acordul Moscovei pentru numirea unui alt ministru în loc, și anume pe Radu Crutzescu, dorind de fapt să-i facă pe sovietici să numească și ei un alt ministru în locul lăsat de Ostroswki. Această inițiativă nu a avut câștig de cauză deoarece chiar dacă guvernul U.R.S.S. a fost de acord cu numirea noului ministru român, acesta nu a trimis un nou ministru sovietic la București – astfel, autoritățile de la București și-au înlocuit propunerea cu un alt candidat, Nicoale Dianu, însă nici de această dată acțiunea guvernului nu a avut efectul scontat⁴⁶.

Dacă raporturile româno-sovietice păreau că ar fi atins un nou record negativ, acesta va fi întrecut de „afacerea Butenko”. În locul lui Ostrovski, a fost numit ca interimar Theodor Butenko. Pe 7 februarie 1938 s-a consemnat dispariția misterioasă a acestuia din București, în ciuda unei anchete minuțioase a autorităților române. U.R.S.S.-ul s-a folosit de această ocazie pentru a învinovăți România de dispariția acestui diplomat, și la un moment chiar de presupusa asasinare a acestuia de către o organizație fascistă. Însă, pe 16 februarie 1938 apărea în gazeta „Giornaled’Italia” un interviu cu nimeni altul decât Theodor Butenko care mărturisea că a fugit din România pentru a scăpa din U.R.S.S., de asemenea, fiindu-i amenințată și familia. În ciuda apariției sale la Roma, guvernul și presa moscovită afirmău că

⁴⁰S.A.N.I.C., fond *Direcția generală a Poliției*, dosar 10/1938, f. 23-24

⁴¹S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 4/1938, f. 3

⁴²Constantin Argetoianu, op. cit., vol. IV, p. 49 și Jovan Dučić, *Rapoarte diplomatice din București (1937-1939)*, Editura Universul Dalsi, 1998, pp. 41-42

⁴³S.A.N.I.C., fond *Ministerul Propagandei Naționale. Presa internă*, dosar 379/1937-1938, f. 27-28

⁴⁴S.A.N.I.C., fond *Casa Regală. Diverse*, dosar 2/1938, f. 1

⁴⁵Emilian Bold, Răzvan OvidiuLocovei, op. cit., p. 149

⁴⁶Aurelian Chistol, op. cit., p. 463

este vorba de un impostor, adevăratul Butenko fiind asasinat de fasciștii români – U.R.S.S.-ul folosindu-se de această afirmație mult timp după aceea pentru a denigra țara noastră⁴⁷.

Concluzii

Guvernul Goga a slăbit, din nefericire, relațiile internaționale ale României deoarece nu s-a apropiat de Germania sau Italia, chiar din contră, îndepărtându-le pentru moment, înrăutățind și relațiile cu U.R.S.S.-ul. Managementul unui echilibru al relațiilor internaționale constând în inițierea unei politici interne naționaliste cu dorința de a promova doar relații de amicitie, dar nu cooperare cu state totalitare și în același timp menținerea relațiilor tradiționale cu statele vestice democratice s-a dovedit a fi o aventură imposibilă pentru Guvernul Goga, generând o izolare externă care ar fi putut să coste România granițele sale.

Managementul relațiilor cu Germania și Italia a rămas blocat la un nivel stabilit de regele Carol al II-lea, și în ciuda entuziasmului inițial al lui Micescu și Goga față de întărirea relațiilor cu Al Treilea Reich, precum și vizitei celor 1500 de legionari la Roma sau entuziasmul presei italiene, deziluzia și dezamăgirea au fost stările trăite de ambele state ale Axei. Relațiile româno-sovietice, deși nu printre cele mai bune înainte de guvernarea celor 44 de zile, au fost deteriorate mai mult strict de prezența la putere a P.N.C.-ului, formațiune cunoscută ca anticomunistă care dorea apropierea de pactul Anti-Comintern. Deși rechemarea lui Ostrovski și „afacerea Butenko” rămân până la urmă chestiuni sovietice interne, ele au ținut capul de afiș al raporturilor României cu U.R.S.S., readucând în discuție „chestiunea Basarabiei” și afectând într-o manieră negativă imaginea țării noastre pe plan extern, în principal datorită eforturilor Moscovei.

Contextul în care guvernul Octavian Goga a încercat să-și comunice mesajul său, să zicem „populist”, de „prietenie cu toți indiferent de ideologie”, s-a dovedit nepotrivit, forțând astfel România să aleagă, mai devreme sau mai târziu, una din tabere.

BIBLIOGRAFIE:

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București:

Fond Direcția generală a Poliției (1937-1938)

Fond Ministerul de Interne. Diverse (1937-1938)

Fond Nicolae Caranfil (1937-1938)

Fondurile Casa Regală. Carol al II-lea. Oficiale și Diverse (1936-1938)

Fondurile Ministerul Propagandei Naționale. Presă internă și Informații (1937-1938)

Izvoare documentare

Dučić, Jovan, *Rapoarte diplomatice din București (1937-1939)*, Editura Universul Dalsi, 1998

Văratie, Vitalie, Preda, Obiziuc, Dumitru Stelian, *Relațiile româno-sovietice. Documente, vol. II, 1935-1941*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2003

Însemnări zilnice

Argetoianu, Constantin, *Însemnări zilnice, vol. IV, 1 ianuarie 1938-30 iunie 1938*, Editura Machiavelli, București, 2002

Constantinide, Noti, *Valiza diplomatică. 1890-1940*, Editura Libra, București, 2002

⁴⁷*Ibidem*, pp. 464-474

Lucrări generale

Bold,Emilian,Locovei, Răzvan Ovidiu,*Relații româno-sovietice (1918-1941)*, Iași, Editura Demiurg, 2008

Chistol, Aurelian, *Cronica unui eșec așteptat: Guvernarea Goga*- Direcția generală a Poliției, Editura Aius, Craiova, 2011

Chiper, Ioan,*România și Germania nazistă. Relațiile româno-germane între comandamente politice și interese economice (ianuarie 1933 – martie 1938)*, București, Editura Elion, 2000

Haynes, Rebecca,*Politica României față de Germania între 1936 și 1940*, Iași, Editura Polirom, 2003

Hillgruber, Andreas, *Hitler, regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile româno-germane. 1938-1944*, București, Editura Humanitas, 1994

Savu, Al. Gh., *Dictatura regală, 1938-1940*, Editura politică, București, 1970

Scurtu, Ioan, Buzatu Gheorghe, *Istoria românilor în secolul XX(1918-1948)*, Editura Paideia, București, 1999

”Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul **“SOCERT. Societatea cunoașterii, dinamism prin cercetare”**, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/132406. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. **Investește în Oameni!**”